
Memurların ve Özellikle Öğretmenlerin Sendikalaşması Konusunda EĞİT-DER'in İnceleme ve Önerileri

Eğit-Der sadece adı üzerinde Eğitimciler Derneği olduğu için değil, Tüzüğüne göre üyelerinin “mesleki ihtiyaçlarını”, yeni eğitimle ilgili gereksinimlerini de karşılamak amacıyla olduğundan, hem de asıl bunun için eğitimin teorik ve pratik bütün sorunlarıyla ilgilenmektedir. Ve demokratik öğretmen hareketinin etkin katılımı olmadıkça bu sorunların üstesinden gelinemeyeceğini öteden beri söylemektedir. Ancak bu hareketin, grevli, toplu sözleşmeli sendika düzeyinde olması gerektiğini de vurgulamaktadır. Giderek, çalışan bütün öğretmenlerin grevli, toplu sözleşmeli sendika hakkının kazanılması yolunda çabalarda bulunmayı, üyelerinin mesleki bir gereksinimi olarak görmektedir. Bunun içindir ki, devlet memurlarının, özellikle öğretmenlerin sendikalaşması konusunda yasal olanakları araştırmak, çözüm önerileri hazırlamak üzere, bir süre önce, aralarında TÜRK-İŞ'in Sayın Genel Sekreterinin de bulunduğu bir uzmanlar grubu oluşturmuştur. Yönetim Kurulumuz, görevini tamamlayan bu grubun hazırladığı rapordan yararlanarak aşağıda sunulan çalışmayı yapmıştır. Şimdi de, üyelerimizden ve konuyla ilgili herkesten, bu çalışmada yer alan önerilerden hangilerinin tercihe değer olduğuna karar vermelerini, bu kararı Genel Merkeze

iletmelerini istemekte; grevli, toplu sözleşmeli bir öğretmen sendikasının gerçekleşmesi yolundaki çabalarını, bu karar ve eğilimler doğrultusunda, somut girişimler düzeyine yükseltmeyi amaçlamakta, yakında nöbeti devrettiğinde, gelecek yönetime aktarmak istemektedir.

Bugün Türkiye'de Öğretmenler ve Tümüyle Memurlar Sendika Kurabilir mi?

Bilindiği gibi bir süredir memurların ve bu arada öğretmenlerin, varolan koşullarda sendika kurabilecekleri savlanmakta, bu sav, iç hukukumuz ve uluslararası sözleşmeler açısından, kamuoyunda yoğun bir biçimde tartışılmaktadır.

I. Mevcut Durum, İç Hukukumuzda Özetle Şöyledir:

A- Anayasada:

1961 Anayasası'nda bütün çalışanlara sendika kurma hakkı tanınmıştı. Anayasa "çalışanlar" sözcünü kullandığı için, bu kesime de sendika kurma olanağı sağlanmıştı. 1971 değişikliğinde Anayasadaki "çalışanlar" sözcüğü çıkarılmış, yerine "işçiler" sözcüğü konulmuştu (madde 46), Ayrıca memurların sendikalara giremeyecekleri açıkça belirtilerek (madde 119), o tarihte faaliyette bulunan sendikaların faaliyetlerine son verilmişti (Geçici Madde 16). Böylelikle, memurlara sendika hakkını düzenleyen 624 sayılı yasa da yürürlükten kalkmıştı.

1982 Anayasası, eski Anayasamızdaki 1971 değişikliğine paralel bir hüküm getirmiştir. Bu, 51. maddesindeki, "işçiler ve işverenler... sendikalar... kurma hakkına sahiptirler" şeklindeki hükmüdür. Bilindiği gibi kimi bilim adamlarına göre, İLO'nun 87 nolu sözleşmesinde sendika özgürlüğü "işçilere" tanınmakla memurlar dahil tüm çalışanların bu sözleşme anlamında sendika özgürlüğünün kapsamı içinde oldukları, çağdaş, demokratik anlayışın bir gereği olarak kabul edilmektedir.

Dolayısıyla 51. maddenin ancak dar bir yorumundan, sadece işçiler ve işverenlerin sendika kurabilecekleri gibi bir sonuç çıkarılabilir. Kaldı ki Anayasa'da, 1961 Anayasasında var olan (1971 değişikliğiyle konulan/madde 119) "memurlar sendikalara üye olamazlar" şeklindeki açıkça yasaklayıcı bir hüküm de bulunmamaktadır.

Sendika kurma hakkı, uluslararası hukukta, temel hak ve hürriyetler ve kişi hakları içinde sayılmaktadır. Anayasa'nın 12. maddesinde herkesin dokunulmaz ve vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlerinin bulunduğu belirtilmektedir. 17. madde ise, "herkes yaşama, maddi manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" denilmektedir. Sendika hakkı konusunda memurlar için elbette ki "anayasal tanıma rejimi" yoktur ve Anayasa'nın bu maddeleri de bu gerçeği değiştirmemektedir. Ne var ki, "kamu görevlileri, işveren olan devlete karşı söz konusu haklarını sendika güvencesi olmaksızın nasıl savunabileceklerdir?" sorusunu sormaya da hakkımız vardır.

Sonuç olarak, yürürlükteki Anayasa'da eski Anayasa'dan farklı olarak, memurların sendikalara giremeyeceklerine ilişkin herhangi bir yasaklı hüküm bulunmamaktadır. Ancak, memurlara sendika kurma hakkının açıkça tanındığı da söylenemez. Bu hakkın varlığı Anayasa'da yer alan temel hak ve hürriyetler gibi genel hükümlerin doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki temel bir hakkın Anayasa'da zikredilmemiş olması, o hakkın yok olduğunu göstermez, yalnızca anayasal güvenceden yoksun olduğunu gösterir.

B. Yasalarda:

I- 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu:

Tüm memurların görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen bu Yasa'da, sendika hakkına ilişkin açık bir yasak bulunmamaktadır.

Yasa'nın genel anlayışı, devletin, tek taraflı olarak, memurların özlük haklarıyla çalışma koşullarını düzenleme hakkına sahip olduğu ilkesine uygundur. Ve genel mantığı, bu hak ve koşulların karşılıklı görüşmelerle, dahası, devletle toplupazarlık yapılarak belirlenmesi yerine, devletin tek yanlı tercihleri ve kararlarıyla düzenlenmesi yönündedir.

Memurlar, devletin, daha doğrusu idarenin bu tek yanlı uygulamalarına karşı ancak yargı yoluna başvurabilmektedirler.

Yasanın konumuzla ilgili maddelerini aynen aktaralım:

Madde 21 (Değişik: 12.5.1982-2670/9md.)- Devlet memurları, kurumlarıyla ilgili resmi ve şahsi işlerinden dolayı müracaat; amirleri veya kurumları tarafından kendilerine uygulanan idari eylem ve işlemlerden dolayı şikayet ve dava açma hakkına sahiptirler.

Müracaat ve şikayetler söz veya yazı ile en yakın amirden başlayarak silsile yoluyla şikayet edilen amirler atlanarak yapılır.

Müracaat ve şikayetler incelenerek en kısa zamanda ilgiliye bildirilir. Müracaat ve şikayetlerle ilgili esas ve usuller Başbakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir ("usulsüz müracaat veya şikayette bulunmak" fiilinin yaptırımını uyarma cezasıdır / m.125-d).

Madde 26 (Değişik: 12.5.1982-2670/10. md.)- Bu kanunun 21. maddesi ile hükme bağlanan hakkın kullanılmasında birden fazla devlet memurunun toplu olarak söz ve yazı ile müracaatları ve şikayetleri yasaktır.

Devlet memurlarının kamu hizmetlerini aksatacak şekilde memurluktan kasıtlı olarak birlikte çekilmeleri veya görevlerine gelmemeleri veya görevlerine gelip de devlet hizmetlerinin ve işlerinin yavaşlatılması veya aksatılması sonucunu doğuracak eylem ve hareketlerde bulunmaları yasaktır.

Madde 27 Devlet memurlarının greve karar vermeleri, grev tertiplemeleri, ilan etmeleri, bu yolda propaganda yapmaları yasaktır.

Devlet memurları, herhangi bir greve veya grev teşebbüsüne katılamaz, grevi destekleyemez veya teşvik edemezler.

Madde 125 (Değişik: 12.5.1982-2670/31 md.) - Devlet memurlarına verilecek disiplin cezaları ile her bir disiplin cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır;

.....

c. Aylıktan kesme: Memurun, brüt aylığından 1/30-1/8 arasında kesinti yapılmasıdır.

Aylıktan kesme cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

h) Toplu müracaat veya şikayet etmek,

e. Devlet memurluğundan çıkarma: Bir daha devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır.

Devlet memurluğundan çıkarma cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

a. İdeolojik veya siyasi amaçlarla kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak, boykot, işgal, engelleme, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımda bulunmak,

Görülüyor ki bu Yasa, sendika kurma yasağı getirmemekle birlikte, sendika hakkı ile birlikte bulunması gereken grev hakkını yasaklamaktadır.

2. 1702 ve 4357 Sayılı Yasalar:

Öğretmenleri ilgilendiren, ilki 1930'da öteki de 1943'de çıkarılmış bulunan bu yasalara, belki o tarihlerde gündemde sendikal mücadele

olmadığından, sendika hakkının kullanımını baltalayan hükümler konulmamıştır. (Çünkü 1938 tarihli Cemiyetler Kanunu, sınıf temeline dayalı dernek kurma yasağı koymuştu). Ancak her iki yasada, görevine mazeretsiz olarak bir hafta devam etmeyen öğretmenlerin istifa etmiş sayılacakları hükmü yer almaktadır.

3. Türk Ceza Yasası:

Bu yasada memurların sendika kurmaları ve kurulan sendikalara üye olmaları, herhangi bir ceza yaptırımına bağlanmış değildir. Kaldı ki bu Yasa, memur sendikalarının bulunduğu dönemde de yürürlükte idi ve bu sendikalar, bu Yasaya dayanılarak herhangi bir kovuşturmayla uğramamışlardı. Tabii bunların grevsiz, toplu sözleşmesiz sendikalar olduğu da unutulmamalı.

Ancak, memurların sendika kurma, sendikalara üye olma haklarına dokunmayan bu yasa'nın konumuzla ilgili 236. maddesi (değişik: 7.1.1981-2370/2 md) şöyledir:

“Memurlardan veya işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinden üç veya daha fazla kimse aldıkları karar gereğince kanun hükümlerine aykırı olarak, memuriyetlerini terk eder veya vazifelerine gelmezlerse veya vazifelerine gelip de görevlerini geçici de olsa kısmen veya tamamen yapmazlar, yahut yavaşlatırlarsa her biri hakkında dört aydan bir yıla kadar hapis ve iki bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla birlikte muvakkaten veya müebbeden memuriyetten mahrumiyet cezası da hükmolunur.

Bu maddedeki eylemler dernek veya meslek kuruluşları yöneticilerinin bu yönde aldıkları karar veya yayımladıkları bildirimler üzerine vuku bulmuşsa bu kararı alan veya bildiri yayımlayanlara bir yıldan üç yıla kadar hapis ve üç bin liradan on bin liraya ağır para cezası verilir. Fail memur ise müebbeden memuriyetten mahrumiyet cezasına da hükmolunur.”

Memur sendikalarının bulunduğu dönemde TÖS tarafından düzenlenen 1969 Genel Uyarı Boykotu, daha sonra, memur sendikalarının bulunmadığı döneme rastlayan 24 Aralık Maraş katliamını protesto boykotu eylemlerinde öğretmenler, bu Yasa maddesiyle cezalandırılmışlardır.

4. Çalışma Yaşamına İlişkin Yasalar:

Bu yasalar genellikle işçiyi bir hizmet sözleşmesine dayanarak herhangi bir işte ücret karşılığı çalışan kişi olarak tanımlamıştır. İş Yasası, bu tanım gereği, işçilerin işverenlerle olan ilişkilerini bireysel düzeyde düzenlemiştir. Dolayısıyla da memurların sendika hakkı ile ilgili bir kurala yer vermemiştir.

Ancak, 12 Eylül 1980'den sonra yürürlüğe konan Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, kimi maddelerinde, konumuzla ilgili düzenlemelere yer vermiştir. Bu Yasa'nın 30. maddesi, eğitim ve öğretim kurumları ile çocuk bakımevlerinde grev yapılamayacağını hükme bağlamıştır.

Sendikalar Kanunu'nun sendika üyeliğini düzenleyen bölümünde yer alan 21. maddesi ile, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Yasası'na bağlı okullarda (dersaneler ve özel okullarda) öğretmenlik yapanların sendika üyesi olamayacakları ve sendika kuramayacakları belirtilmiştir. Böylece SSK'na bağlı olarak hizmet üreten özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin bile sendika üyesi olmamasını hükme bağlamış bulunan bu yasa, memurlara ve dolayısıyla öğretmenlere sendika hakkı tanımama yolundaki tutum ve anlayışın mantıklı bir delili olarak gösterilmeye elverişlidir.

II. Uluslararası Sözleşmelerde:

A. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nde:

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Konseyine üye devletlerce

1950'de Roma'da imzalanmış, 1953'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi olarak bu sözleşmeyi 1954 yılında 6366 sayılı yasa ile onaylamıştır.

Sözleşmenin II. maddesi ile “herkese çıkarlarını savunmak için başkalarıyla sendika kurma, sendikalara üye olma özgürlüğü” tanınmış, ancak silahlı kuvvetler ve polis mensupları ile sadece üst düzey görevlileri kapsayan “devlet yönetimi üyeleri” için “haklı” kısıtlamalar konulmasına olanak verilmiştir.

Görülüyor ki Türkiye bu sözleşmeyi onaylamakla, sendika kurma, sendikalara üye olma hakkını, üst düzeydekiler ile silahlı kuvvetler ve polis dışında tüm devlet memurlarına tanımayı yükümlenmiş bulunmaktadır.

Öte yandan, yine bu sözleşmenin öngörüsü (madde 19) ile bu sözleşmede yer alan hak ve özgürlükleri güvence altına almak üzere Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Divanı kurulmuştur. Ve bu durum, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinden ve ILO sözleşmelerinden daha ileri bir konum kazandırmıştır.

Sözleşmede yer alan hak ve özgürlüklerin güvencesi şöyledir: Bireyler, iç hukuk yollarını tüketmiş olmaları koşuluyla, sözleşmede yer alan hak ve özgürlükleri çiğneyen devleti, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuru yoluyla şikayet edebilirler. Komisyon davalı devleti, gerektiğinde bir yargı organı olan Avrupa İnsan Hakları Divanına götürebilir ve Divan, yargılama sonucunda gerekli görürse davalı devleti Avrupa Konseyi üyeliğinden çıkarabilir.

Türkiye, bireysel başvuru hakkını çok gecikerek de olsa tanımıştır. O nedenle, örneğin bir memur sendikası kurma girişimi hükümet tarafından engellenmiş olsa, bu girişimi yapan kişilerden biri, iç hukuk-

ta var olan başvuru ya da itiraz/şikayet yollarının tükenmesinden sonra, devlet ya da hükümet aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuruda bulunabilir.

B. Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ-ILO)

Sözleşmelerinde:

1. (87) Sayılı Sözleşme:

Silahlı Kuvvetler ve polis örgütü için her üye ülkenin istisna getirebilme hakkı saklı kalmak üzere, “hiçbir ayırım gözetilmeksizin, mensup oldukları çalışma kategorilerine bakılmaksızın, önceden izin almaksızın, çalışanların sendika kurma hakkına sahip olduklarını” hükme bağlamıştır.

Türkiye, 1948 tarihli bu sözleşmeyi kabulü sırasında desteklediği halde 40 yıldır hâlâ onaylamamıştır. Nedeni, kamu görevlilerine sendika hakkı vermekten kaçınılmasıdır.

2. (98) Sayılı Sözleşme:

1949 tarihli bu sözleşme, memurların İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nce güvence altına alınmış bulunan “sendika hakkı”nı, hem işverene karşı korumakta ve hem de toplupazarlık hakkı ile donatarak “toplusözleşmeli sendika hakkı” düzeyine yükseltmiş bulunmaktadır.

Türkiye, bu sözleşmeyi 1951 yılında 5834 sayılı yasa ile onaylamıştır.

3. (151) Sayılı Sözleşme:

1978 tarihli bu Sözleşme, kamu kesimi çalışanlarına sendika ve toplu sözleşme hakkı tanımış, bu mümkün olamıyorsa, bununla eşdeğerde demokratik katılım mekanizmalarının işletilmesini öngörmüştür.

Bu sözleşme'yi Türkiye'de imzalamıştır.

C. UNESCO ve ILO'nun tavsiye Kararı'nda:

5 Ekim 1966 tarihli bu Tavsiye Kararı, Birleşmiş Milletler'e üye devletler temsilcilerinin Paris'teki UNESCO-ILO ortak toplantısında alınmıştır.

Öğretmenlerin statüsü ile ilgili tavsiyeleri içermektedir.

Üye devlet olarak Türkiye'yi de bağlayan bu karara göre, öğretmenlerin örgütlenme hakkı esastır. Maaşları ve çalışma koşulları öğretmen örgütleriyle öğretmenleri çalıştıranlar arasında serbest görüşmeler yoluyla tesbit edilir.

Karar ayrıca örgütlenme hakkı ile ilgili 87, serbest toplupazarlık hakkı ile ilgili 98 No'lu ILO sözleşmelerine yollama yapmakta ve bunların hepsinin öğretmenler için de uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Sonuç:

Yürürlükteki ulusal mevzuata ve usulüne göre yürürlüğe koyduğumuz sözleşmelere göre, memurların sendika kurmalarına ilişkin düzenleme özetle şöyledir:

Anayasada memurlara sendika hakkını yasaklayan herhangi bir hüküm yoktur. Üstelik Anayasa, Danışma Meclisi'nce kabul edilen metninde böyle bir yasak varken, referanduma, Güvenlik konseyi tarafından bu yasak çıkarılarak sunulmuştur. Bu bir rastlantı ya da unutkanlık olarak yorumlanamaz. Güvenlik Konseyi'nce memurlara açıkça sendika hakkı öngörülmediyse bile, şu ya da bu nedenlerle sendika yasağı da getirilmemiştir. Yine 1982 Anayasası'nda "işçiler sendika kurma hakkına sahiptirler" denilmesi, bu hakkın sadece hizmet akdiyle ücret karşılığı çalışanları kapsadığı anlamına gelmeyebilir. Çünkü kimi bilim adamlarına göre "işçiler" kavramı (worker, travailleur) hem Uluslararası Çalışma Örgütü'nce ve hem de uygulamada, bütün dünyada memurları da kapsayacak biçimde kullanılmaktadır.

Memurlara sendika yasağı Anayasada olmadığı gibi, yasalarımızda da bulunmamaktadır.

Kaldı ki onaylayarak taraf olduğumuz kimi uluslararası sözleşmelere göre de devletin, bir memur sendikası girişimini geri döndürmesi, girişimcileri cezalandırması olanaklı değildir. Çünkü bu sözleşmeler, hakkın devlet tarafından çiğnenmesine karşı denetim mekanizmaları öngörmüştür.

Bu sözleşmelerden en önde geleni İnsan hakları Avrupa Sözleşmesi'dir. Bir yasa ile onaylanmış bulunan bu Sözleşme'ye göre, ülkemizde "herkes" in sendika kurma, sendikalara üye olma özgürlüğü vardır. Ancak bu özgürlüğün, "silahlı kuvvetler, polis ya da devlet yönetimindeki görevliler tarafından kullanılmasına haklı (meşru) kısıtlamalar" getirilebilecektir.

Buradaki "devlet yönetimindeki görevliler" deyiminden "devlet memurlarının tümü" anlaşılmalıdır. Çünkü bu konudaki tartışmalar Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ)'nün ya da ILO'nun denetim organlarıncı yapılan ve UÇÖ tarafından onaylanan yorumla birlikte yıllardır gündemden kalkmıştır. Bu yorumda "devlet yönetimde görev alanlar" deyiminin, tüm devlet memurlarını kapsamadığı, ancak "kamu görevinin organları sıfatıyla" bu organlar adına hareket eden, "devlet yetkisini kullanan yüksek düzeydeki kamu görevlileri" ile sınırlı olduğu vurgulanmaktadır. Kaldı ki UNESCO-ILO Paris ortak toplantısında öğretmenlerin de UÇÖ'nün toplu sözleşmeli sendika hakkını içeren 98 sayılı Sözleşmesi'nden yararlandırılmalarının tavsiye edilmiş olması, sendika kurma, sendika üyesi olma haklarına "haklı" kısıtlamalar getirilebilecek kiler arasında yalnızca yüksek düzeydeki kamu görevlilerinin bulunacağını göstermektedir.

Bu durumda, sadece İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne dayanarak da, memurların sendika kurması ve sendikalara üye olması olanaklıdır.

Kurdurmasalar bile Türkiye'nin onayladığı diğer bütün uluslararası sözleşmeler gibi, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi de 1982 Anayasası'nın 90. maddesine göre “yasa hükmündedir”, iç hukukun bir parçasıdır; hatta Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne dava da edilemez. Bu hakkın çiğnenmesi (memurlara sendika yolunun açılmaması) durumunda ülke içinde yargı yoluna başvurulabilme, bundan bir sonuç alınamazsa Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na, hakkı çiğneyen devleti ya da kamu yetkililerini şikayet edebilme olanağı vardır. Bazı hukukçulara göre onaylanarak iç hukukun bir parçası haline gelen uluslar arası sözleşmeler (yani İnsan hakları Avrupa Sözleşmesi ile 98 sayılı ILO Sözleşmesi) Anayasa'ya aykırı bir hüküm taşısa bile uygulanmaktan alıkonulamaz.

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nce memurlara tanınan sendika hakkını “toplusözleşmeli sendika hakkı” düzeyine yükselten 98 sayılı UÇÖ Sözleşmesi de, Anayasamıza göre onayladığımız için Türkiye'yi bağlamakta ve memurların örgütlenme hakkını “işveren devlet”in sendika özgürlüğünü zedeleyen ayırım gözetici davranışlarına karşı güvence altına almaktadır.

Yine UÇÖ'nün kamu kesimi çalışanlarına sendika ve toplusözleşme hakkı tanıyan, bu olanaklı değilse bile, yerini tutacak bir mekanizma öneren 151 sayılı Sözleşmesi, Türkiye de imzaladığından, bu konuda ayrı bir hukuksal dayanak teşkil etmektedir.

Yönetim Kurulumuz, günümüz Türkiye'sinde memur ya da öğretmen sendikası kurulabileceğini savlayan bu yaklaşımı irdemiş ve şu sonuca varmıştır:

1982 Anayasası'nda memur sendikalarını yasaklayan hiçbir kesin hüküm yoktur. Hatta sendika kurma hakkı 1982 Anayasası'nda bile, uluslararası hukukta olduğu gibi, temel hak ve özgürlükler çerçevesinde, dolaylı bir biçimde de olsa öngörülmüştür.

Ancak yukarıda ayrıntılı bir biçimde incelendiği üzere yürürlükteki mevzuatımızda yer alan grev yasağı gibi bazı hükümler gerek Anayasa hükümleriyle, gerekse taraf olduğumuz bazı uluslararası antlaşma ve sözleşmelerde öngörülen ilkelerle açıkça çelişmektedir. Bu hakkın kullanılmasını düzenleyecek memur sendikaları yasasına uluslararası sözleşmeler ve ilkeler doğrultusunda bir madde eklenerek bu çelişki giderilebilir.

EĞİT-DER olarak günümüzdeki temel görevimiz bu gibi kısıtlayıcı ve onayladığımız uluslararası sözleşmelere aykırı düşen, ülkemizin uluslararası taahhütleriyle bağdaşmayan kuralların kaldırılmasına çaba göstermektir.

Uluslararası sözleşmeler açısından yapılabilecek girişimlerden biri, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin sağladığı olanağı kullanmaktır. Yukarıda da değinildiği gibi bu Sözleşme gereğince kurulmuş ve biri başvuru, öteki de yargı mercii olan iki organ vardır. Bireyler ya da devletler, yine Sözleşme gereğince, Sözleşme hükümlerini çiğneyen devleti, bu organlardan ilkinde, yani Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na şikayet edebilmekte, Komisyon davalı devleti gerektiğinde yargı organı olan Avrupa İnsan Hakları Divanı'na verebilmektedir.

Türkiye bireysel başvuru hakkını kabul ettiğine göre, öğretmen ya da memur sendikası girişiminde bulunanlar hiçbir yasal dayanağı olmadığı halde örneğin herhangi bir cezaya çarptırıldıklarında "ulusal düzeyde etkili tüm başvuru yollarının tüketilmesinden sonra" Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel olarak başvurulabilecektir. Komisyon ve divan başvuruyu haklı bulduğunda girişimci memurların haklarının iadesi yolu açılmış olacaktır.

Ancak, tahmin edilebileceği gibi bu yol. "ince, uzun bir yol"dur.

Var olan denetim yollarının yeterince etkili olmaması durumu, onaylanmamış uluslararası sözleşmelere aykırılık hallerinde daha bir geçer-

lidir. Nitekim UNESCO ve ILO'nun öğretmenler için toplupazarlık öngören Tavsiye Kararı'nın Türkiye'de ihlali durumunda da (üye devlet olduğu için bu karar Türkiye'yi de bağladığı halde) yapılabilecek bir şey yoktur.

Bütün bu irdelemelerden sonra öğretmen ya da memur sendikası yolunda düşünülebilecek girişim ve çabaları esas itibariyle kamuoyu oluşturulması noktasında toplayabiliriz.

Bunun yanı sıra, emeklilik hakkını kazanmış bulunan öğretmen arkadaşlarımızdan yedi kişinin sendika kurma başvurusunda bulunmaları da belki düşünülebilir. Ancak bu düşüncenin gerçekleşmesinden önce işin yasal yönü yeniden ve daha ayrıntılı bir biçimde incelenip değerlendirilmeli, bunun sonucunda girişimin yasal açıdan en küçük bir sakıncası olmadığı kanısına varılmış olsa bile yine de girişimci öğretmenlerin uğrayabilecekleri kayıpların telafisi için gereken önlemler alınmış olmalıdır.

Belki bir de emekli öğretmenler sendikası girişiminde bulunulabilir. Bilindiği gibi Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde emekli öğretmen ve memur sendikaları vardır. Yukarıda belirtilen onaylanmış iki uluslararası sözleşmeye de dayanılarak belki bizde de herhangi bir yasal düzenlemeye gidilmeden emekli öğretmen ya da emekli memur sendikası kurulabilir ve bu da öğretmenlere, memurlara sendika hakkı savaşımının başarısına olumlu katkılar getirebilir.

Eğit-DER, yukarıda da belirtildiği gibi, sendikalaşma konusundaki çabalarını asıl, kamuoyu oluşturma noktasında yoğunlaştırmalıdır. Ancak bu arada çalışan ve emekliye ayrılmış bulunan öğretmenlerin söz konusu girişimleri için de, kendisini bağlayan yasalarla ve tüzüğü ile çelişkiye düşmeksizin yardımcı olmaya çalışmalıdır.

Kamuoyu oluşturma önkoşulu, EĞİT-DER'i çalışan yüzbinlerce öğretmenin örgütlenme özlemlerini dışa vurabilmesinin ve kamuoyuna

mal edebilmesinin yetkin bir aracı durumuna getirmektir. İçinde bulunduğumuz koşullarda bu yolda atılabilecek ilk adım, çalışan öğretmenlerimizin EĞİT-DER'e fahri üyeliklerinin kitleler halinde ve hızla gerçekleştirilmesi fahri dernek üyeliği düzeyinde de olsa, örgütlü güç oluşturmalarıdır. EĞİT-DER'in fahri üye sayısı belli bir yoğunluğa ulaştığında MEGSB çalışan öğretmenlere EĞİT-DER'e üyelik yolunu açmak zorunda kalacak, o zaman da asli üyelik aşamasına geçilecektir. Bu aşamada EĞİT-DER çalışan öğretmenlerin elinde onların dernek düzeyinde bile olsa doğrudan örgütlü gücü olarak, grevli toplusözleşmeli sendika mücadelesini daha ileri boyutlarda sürdürebilecektir.

Açıktır ki, çalışan öğretmenlere grevli toplu sözleşmeli sendika hakkı mücadelesi, EĞİT-DER'in gündeminin en başında bugün de vardır ve her zaman olacaktır. O nedenle ve daha başka nedenlerin de araya girmesiyle, öğretmen sendikası hedefine belki çalışan öğretmenlere EĞİT-DER'e üyelik yolunun açılmasından önce de varılabilecektir. Ama bunun da yolu, böyle bir perspektifte bulunmamızdan geçmektedir.

EĞİT-DER'e fahri ve asli üyelik küçümsenir, bu yolda gereken ciddi çalışmalar hafife alınır, öğretmenlerin grevli toplusözleşmeli sendika hakkının kazanılması savaşımı EĞİT-DER'in en çok birkaç bin üyeden oluşabilecek gücüne kalacak ya da bireysel çabalara, öğretmenler dışından gelebilecek girişimlere bırakılmış olacaktır. Ve tabii bu takdirde, eğer Türkiye'deki genel siyasal ve toplumsal dengelerde olumlu değişimler olmazsa, öğretmen sendikası, daha çok yıllar, bir düş olmaktan öteye gidemeyecektir. En iyimser bir olasılıkla da güdük bir öğretmen sendikası olanağı verilebilecektir.

Bir an için birkaç bin üyeli bir EĞİT-DER'in çalışan öğretmenlerin fahri ve asli üyeliğe geçişlerini gerçekleştirme çabalarını bırakarak ya da gevşeterek, en iyi bir üslupla ve en etkili biçimde grevli toplusözleşmeli öğretmen sendikası savaşımına kendisini adanmasını bir çözüm olarak

düşünsek bile, üye sayısı anlamında maddi gücü olmayan bir EĞİT-DER'i kim ciddiye alacaktır.

O halde, grevli, toplu sözleşmeli sendika hakkının kazanılması yolunun büyük bir olasılıkla EĞİT-DER'e fahri ve asli üyelikten geçtiğine çalışan bütün öğretmenlerin inandırılması için ciddi bir çalışma gerekmektedir.

Bu rapor tamamlandığında elimize geçen iki belge çalışan öğretmenlerin EĞİT-DER'e ye olmaları olanağını içermektedir. Bunlardan biri Danıştay Birinci dairesi'nin 1984/28 - 24 sayılı kararıdır. Danıştay bu kararında, Dernekler Yasası'nda dernek üyesi olma izninin öğretmenlere Milli Eğitim bakanlığı'nca verileceğinin öngörüldüğü, oysa Gençlik ve Spor Bakanlığı ile birleştirilmesinden bu yana Milli Eğitim bakanlığı diye bir bakanlığın bulunmadığı belirtilmektedir.

İkinci belge ise, eski Bakan Vehbi Dinçerler imzasıyla yine 1984 yılında yayımlanan Tebliğ'dir. Bu Tebliğin 4. bendinde, Dernekler Kanunu'nun 39. maddesinde belirtilen amaçları tüzüğüne almış bulunan derneklere öğretmenlerin ve Bakanlık çalışanlarının tümünün üye olmalarına izin verildiği duyurulmaktadır.

Hukuk Büro'muz her iki belgenin, çalışan öğretmenlere EĞİT-DER'e üyelik yolunu açtığı görüşündedir. Yönetim Kurulu'muz bu görüşten hareketle çalışan öğretmenlerden isteyenlerin EĞİT-DER'e üyelik başvurularını işleme koyacağını duyurmuş bulunmaktadır.*

* Bu çalışmanın yayımlandığı günkü gazeteler, Gençlik ve Spor işlerinin MEGSB'ndan alınarak Başbakanlık bünyesine dahil edildiğini, MEGSB'nin eskiden olduğu gibi yine MEB'a dönüştürüldüğünü, bu yeni düzenlemenin yürürlüğe girmesi için Cumhurbaşkanı'nın onayının beklendiğini yazdılar.

Söz konusu iki belgenin bu gelişmenin ışığı altında bir kez daha incelenmesi, EĞİT-DER'e üyelik konusunda buna göre yeniden bir karara varılması gerekmektedir.

KAMUOYU OLUŞTURMA ÇALIŐMALARI

Öğretmen ya da memur sendikaları için yapılacak kamuoyu çalışmalarından bazıları Őunlar olabilir:

1. Öğretmen kamuoyu oluşturulmalıdır

EĞİT-DER Türkiye çapında örgütlenmeli ve organlaŐmalıdır. Őubeleri ve diğer bütün organlarıyla grevli, topluözleŐmeli sendika hakkı için savaŐım temeline oturtulmalıdır.

EĞİT-DER'in çalıŐmaları çalışan öğretmenlere sendika hakkını amaçlayan toplantılar, yayınlar ve daha başka girişim ve etkinlikler üzerinde yoğunlaştırılmalıdır. Öğretmenlere yönelik olarak daha Şimdi- den sendikacılık eğitimi seminerleri yapılmalıdır. Bütün bu çalışmalarda başka ülkelerin öğretmen sendikacılarından ve uzmanlardan yararlanılmalıdır.

2. Memur Kamuoyu Oluşturulmalıdır

Var olan memur dernekleri, odaları vb. kuruluşlar ile eski memur örgütüleriyle diyalog, iŐbirliĐi ve dayanışma içinde olunmalı, grevli, topluözleŐmeli memur sendikası hedefine yönelik olarak, yasal açıdan sakıncalı olmayan çalışma biçimleri yaratılarak birlikte ya da paralel etkinliklerde bulunmanın ortamı hazırlanmalıdır.

Memurların sendikalaşması konusunda Ankara'da bir kurultay düzenlenmelidir.

3. Sendikal Alanda Kamuoyu Oluşturulmalıdır

Başta TÜRK-İŞ olmak üzere ve TÜRK-İŞ'in desteğini geriletebilecek iliŐkilere girmeksizin, TÜRK-İŞ'e bağlı olan-olmayan işçi sendikalarıyla bu konuda sürekli iletişim ve ilişki içinde olunmalı, onların yardım ve desteği, yine yasalar çerçevesinde sağlanmalıdır.

4. Genel kamuoyu Oluşturulmalıdır

Basınla olan ilişkiler sıklaştırılmalı, özellikle öğretmen ya da memur sendikası üzerinde yoğunlaştırılmalıdır. Bunun için, EĞİT-DER'in bu konudaki etkinliklerinin basında yer almasına özel bir özen gösterilmelidir. Ayrıca çeşitli gazetelerde belirli köşe yazarlarının ya da belirli sendikacı, bilim ve düşün adamlarının, politikacıların, öğretmen ve memur sendikasını savunan yazılar yazmaları, bu yazılarını basında yayımlamaları yolunda girişimlerde bulunulmalıdır.

Öte yandan bu konuda ayrımsız bütün siyasal partilerle, yasal çerçevede kalınarak ilişki kurulmalı, özellikle de, iktidara geldiklerinde grevli toplu sözleşmeli memur sendikalarına yol vereceklerini vadeden partilerle yine yasalar çerçevesinde iletişim ve dayanışma içinde olunmalıdır. Partilerin, özellikle parti liderliği ya da en azından yönetimi düzeyinde bu konuya ciddi biçimde ve kamuoyu önünde sık sık eğilmeleri sağlanmalıdır.

Çok daha önemlisi, grevli toplu sözleşmeli memur sendikalarının içeriğinin belirlenmesinde, memur sendikalarının biçimlenmeleri, grev ve toplupazarlık koşullarının detaylandırılmasında öncelik ve insiyatif EĞİT-DER'de ve onunla bu konuda ortak çabalarda bulunan memur kuruluşlarında olmalı, öğretmen ve memur örgütlerinin bilgisi ve rızası olmadan kotarılacak Memur Sendikaları Yasası'na boyun eğilmemelidir.

Görünen odur ki, yasa hazırlıkları gündeme geldiğinde önümüze iki seçenek çıkacaktır. Bunlardan biri, memur sendikaları yoluna gitmeksiz, memurları da işçi kapsamına almak ve işçi memur ayırımına son vermektir. Bu takdirde Memur Sendikaları yasası çıkarmaya gerek olmayacak, sadece memurları işçi kapsamına alan bir yasa tasarısı yeterli olacaktır.

Öbür seçenek, memurların yine memur statüsünde bırakılmaları ve Memur Sendikaları Yasa Tasarısı'nın hazırlanmasıdır.

Bize göre de ideal olan birinci seçenek ise de, içinde bulunduğumuz koşullarda olabilirlik açısından ikinci seçeneği yeğlemenin daha gerçekçi bir tutum olacağı anlaşılmaktadır.

Onun içindir ki, EĞİT-DER ikinci seçeneğin gerektirdiği memur sendikaları, grev ve toplu iş sözleşmesi yasaları tasarısına esas olmak üzere şimdiden ayrıntılı çalışmalar yapılması gerektiğine inanmaktadır ve bu çalışmalarda yararlanılması dileğiyle hazırladığı bazı temel ilkeleri yine bir taslak olmak ve üzerinde tartışılmak üzere ilişkide kamuoyunun bilgisine sunmaktadır.

Dileğimiz gelecek yönetim döneminde bu ön çalışmanın da ışığında biri Memur Sendikaları Yasa Tasarısı, öbürü de Memur Sendikaları Toplu İş Sözleşmesi ve Grev Yasa Tasarısı olmak üzere en kısa zamanda ve olabilirlik ilkesi temelinde bir tasarı çalışması yapılmasıdır. Bu tasarılar, başta grevli toplu sözleşmeli memur sendikaları vaadinde bulunanlar olmak üzere bütün partilere, milletvekillerine sunulmalıdır. Tasarıların yasalaşması amacıyla çok yönlü girişim ve çabalarda bulunulmalı, ilgili herkesle, her kuruluşla diyalog yolu izlenmelidir.

5. Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Kamuoyu Oluşturulmalıdır

Avrupa Topluluğu (AT) üyesi olmak, Türkiye burjuvazisinin ve çeşitli partilerin idealidir. Bu durum, Topluluk ülkeleri yönetimleri ve kamuoylarının Türkiye ile ilgili tutum ve tepkilerinin Türkiye'de bir ölçüde bile olsa dikkate alınmasına yol açıyor; ayrıca Türkiye'li göçmen işçilerin ve siyasal mültecilerin de bir köprü oluşturmaları sonucunda AT ülkeleriyle Türkiye arasında bir etkileşim süreci işliyor. İşte bu nedendir ki, konumuzla ilgili olarak AT ülkelerinde kamuoyu oluşturmak ve

bu yoldan ülke yönetimlerinin oradan da Türkiye'yi etkilemek özel bir önem taşıyor.

EĞİT-DER, yine yasalar çerçevesinde, çok yönlü girişim ve çalışmalarda bulunarak bu olanağı değerlendirmelidir. Özellikle AT ülkeleri öğretmen ve işçi sendikalarıyla ve Uluslararası Kamu Görevlileri Federasyonu (PSİ) ile yasalar çerçevesinde iletişim içinde olmalıdır. Sendikalaşma ile ilgili çalışmalara Avrupalı öğretmen sendikalarının katılmalarına imkan vermelidir.

Kamuoyu oluşturma çalışmalarında özellikle Türkiye'nin altına imza koyduğu ve hatta Yasama organınca onayladığı sözleşmelerde memurlara, öğretmenlere sendika ve toplu sözleşme hakkı öngörülmekte olduğu, bu sözleşmelerin Anayasa gereğince yasa hükümünde ya da iç hukukumuzun bir parçası olduğu vurgulanmalı, Anayasa'da öğretmen ya da memur sendikasının kurulmasına engel herhangi bir hüküm bulunmadığı anlatılmalıdır.

Son olarak bir kez daha belirtelim ki, EĞİT-DER, henüz çalışan öğretmenlerin sahipliğinde bir dernek değildir. Ancak EĞİT-DER'in üyeleri onlarla aynı meslektendirler. O nedenle eğitimin bütün öğeleri ve süreçleriyle iyileştirilmesi, onlar için de mesleki bir ihtiyaçtır. Hatta eğitimin iyileştirilmesinde öğretmenin yaşam ve çalışma koşullarının da rol oynadığının bilincinde olarak EĞİT-DER bu koşulların da iyileştirilmesini üyelerinin mesleki ihtiyacı saymaktadır. Giderek, üyelerinin bu mesleki ihtiyaçlarının giderilmesinde grevli, toplu sözleşmeli öğretmen sendikasının temel bir rol oynayacağı görüşündedir. Özelde öğretmenlere, genelde de memurlara sendika hakkının tanınması savaşımına işte bunun içindir ki omuz vermektedir. Demokratik öğretmen hareketimizin mirasını simgelediğini her vesile ile vurgulayan EĞİT-DER bu kez de devlet memurlarımızın örgütlenmeleri, hak ve çıkarlarını

örgütlü güçleriyle savunmaları konusunda demokratik bir öğretmen hareketinin tarihsel bir misyonu olduğunun bilinciyle de bu savaşı sürdürmektedir.

Bir de şunu eklemeliyiz ki, Yönetim kurulumuzun görev süresi 4 Şubat 1989 günü yapılacak Genel Kurul toplantımızda, yani çok yakında son bulacaktır. O nedenle konumuzla ilgili olarak yapılması düşünülen işler, gelecek yönetime sunulmak üzere, dilek ve temenni biçiminde ifade edilmiştir.

Yönetim Kurulumuz, Kurul üyesi Feyzullah Ertuğrul'un adımıza başkanlığını yaptığı girişte sözü geçen Uzmanlar Kurulu'nu oluşturan EĞİT-DER Hukuk Bürosu Sekreteri Sayın Hasan ÜREL'e, TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Sayın Mustafa BAŞOĞLU'na, YOL-İŞ Sendikası danışman ve uzmanlarından Sayın Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI'ya ve Sayın Yıldırım KOÇ'a, Sayıştay Denetçileri Derneği eski Başkanı Sayın Musa ÖZDEMİR'e, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Mesut GÜLMEZ'e ve öğretmen arkadaşlarımızdan Sayın Bekir YAVAŞ'a, bu çalışmada yararlanan raporu hazırlamada gösterdikleri özverili ve üstün çabalarından dolayı teşekkür etmektedir.

27.1.1989

EĞİT-DER YÖNETİM KURULU

abece, Haziran 1990, Sayı 51.